

1849 - DE KADASTRALE REDUCTIEKAART VAN EISDEN

ROMBOUT NIJSSEN

Kleurenreproductie in bijlage

De vorming en de uitrusting van het Belgisch leger na het uitroepen van de onafhankelijkheid van ons land in 1830 verliep niet zonder moeite. In de eerste plaats moesten er officieren, onderofficieren en soldaten aangeworven worden die een grondige kennis hadden van het werk dat aan de vervulling van de verschillende functies in het leger te pas kwam. Er moesten mensen gezocht worden die in staat waren een bataljon, een regiment of zelfs een divisie te leiden, er moesten bekwame infanteristen, artilleristen en cavaleristen gevonden worden en er moest ook een marine uitgebouwd worden.

Bovendien moesten er met het oog op de toekomst van het leger militaire scholen ingericht worden, waar militairen van alle rangen en functies de opleiding konden krijgen die voor hun taakuitoefening nodig was. Wapens en transportmiddelen moesten aangeschaft worden, kazernes en militaire hospitalen moesten gebouwd, en er moest een administratie ingericht worden die voor de administratieve afhandeling van de rekrutering van toekomstige militairen kon zorgen.

Eén van de grootste problemen waar het nieuwe opperbevel mee geconfronteerd werd, was het gebrek aan betrouwbare kaarten. In de jaren '30 van de negentiende eeuw waren de kaarten waarover het Belgisch leger beschikte nog gebaseerd op de achttiende-eeuwse kaart van Ferraris. Dat was op dat ogenblik nog steeds de jongste gedetailleerde kaart die op een terreinopname gebaseerd was, die de Belgische overheid ter beschikking stond. De beste topografische kaart van het Belgisch grondgebied was op dat moment de kaart van Villaret. Die dateerde ook uit de achttiende eeuw, maar was gebaseerd op een nauwkeuriger terreinopname dan de kaart van Ferraris. Het probleem was echter dat die kaart en de resultaten van de opmetingen waarop zij gebaseerd was, niet in handen waren van de Belgische overheid. De kaart van Villaret was opge maakt door de cartografische dienst van het Franse leger, dat er in de achttiende eeuw een gewoonte van maakte om op iedere veldtocht een deskundige en goed uitgeruste cartografische dienst mee te sturen, om de gebieden waar het leger doortrok meteen in kaart te brengen. (Nota: *Het noorden van de provincie Limburg, en ook Eisden, ontbreekt op de getekende versies van de kaart van Villaret.*)

Nog in de jaren '40 van de negentiende eeuw beschikte het Franse leger over betere kaarten van België dan het Belgische leger.

Er moest dus dringend werk gemaakt worden van het maken van actuele en nauwkeurige topografische kaarten van het Belgische grondgebied. Dat betekent dat het hele grondgebied en alle terreinen, alle wegen, alle rivieren, alle heuvels, alle valleien, alle gebouwen, alle bossen en nog veel meer gesitueerd en opgemeten moesten worden en op kaarten weergegeven. Dat dat een gigantische operatie zou zijn is duidelijk. Het was het opperbevel echter niet ontgaan dat een andere overheidsdienst al sinds tientallen jaren met een soortgelijke opdracht bezig was. In 1845 was die dienst er zelfs in geslaagd een collectie kaarten af te werken, die het hele grondgebied van het land dekte. Die dienst was de administratie van het kadaster.

In 1845 had het kadaster de zogenaamde *primitieve* kadasterplannen afgewerkt. Anders dan hun naam doet vermoeden, zijn die plannen niet primitief. Integendeel. Het zijn uiterst gedetailleerde en betrouwbare plannen. Hun naam is een afleiding uit het Frans, waar *les plans primitifs de oorspronkelijke plannen* betekent. Ieder perceel, iedere weg, ieder gebouw, iedere beek, iedere vijver was opgemeten en in kaart gebracht. Van iedere gemeente had het kadaster een zogenaamd verzamelplan gemaakt op schaal 1/10.000, waarop het hele grondgebied van de gemeente was ingetekend. Daarnaast waren er plannen van iedere kadastrale sectie of onderdeel van een sectie, met de aanduiding van de grenzen en het nummer van ieder perceel. Die plannen waren op schaal 1/2.500 gemaakt.

Liever dan heel dit werk opnieuw te doen, koos de legerleiding ervoor in eerste instantie op basis van de kadasterplannen zogenaamde kadastrale reductieplannen op schaal 1/20.000 te maken. Aangezien dit handwerk was, duurde het tot circa 1850 voordat er voor al de Belgische gemeenten zulke reductieplannen waren. Deze plannen dienden, samen met nieuwe terreinopnames, als basis voor de eerste topografische kaarten van het *Dépôt de la Guerre et de la Topographie*, de eerste voorloper van het *Militair Geografisch Instituut*, nu het *Nationaal Geografisch Instituut*. De kadastrale reductieplannen zijn nu nog te verkrijgen bij het *Nationaal Geografisch Instituut* in Brussel. Onbedoeld zijn die kaarten als luchtfoto's van onze dorpen rond 1850.

Op de kadastrale reductiekaarten is in de eerste plaats het grondgebruik aangeduid. Akkerland werd niet ingekleurd, beemden zijn donkergroen, weilanden lichtgroen en heidegronden gevlekt lichtgroen. Waterlopen zijn donkerblauw en vijvers helderblauw. Wegen zijn afgetekend maar niet ingekleurd en gebouwen zijn rood. Tuinen en parken zijn bruin. Moerasland is blauw gestreept.

Het kadastrale reductieplan van Eisden dateert van februari 1849. In het zuidoosten zie je hoe de gemeente over een beperkte afstand de Maas raakt. Tussen de Maas en de oude Maasarm, die als moerasgebied ingekleurd is, ligt hooi-

land. Tussen de oude Maasarm en de Steenweg ligt een gebied dat vrijwel uitsluitend uit akkerland bestaat. Het dorp ligt tussen de Steenweg en de Zuid-Willemsvaart. Dat is ook het gebied waar het meeste hooiland ligt. Ter hoogte van het dorp is de Vaart verbreed, zodat boten daar gemakkelijker de flauwe bocht kunnen nemen. Ten noorden van de dorp is de Vaart over een korte afstand verbreed.

De kerk ligt aan een driehoekige *dries*. Bij en tussen de huizen liggen de tuinen, weiden en enkele boomgaarden. Aan de Steenweg heeft zich nog geen lintbebouwing ontwikkeld.

Aan de overkant van de Zuid-Willemsvaart ligt de heide. In 1849 is die nog niet met bomen beplant. Het deel van de heide dat het dichtst bij het dorp ligt, is al ontgonnen. De heide is daar in akkerland omgezet, in percelen die veel groter zijn dan die van het oude akkerland ten oosten van de Vaart. De enige weg over de heide vormt de grens met Vucht.

BIJZONDERE DANK AAN ROMBOUT NIJSSEN

Wij genieten al vele jaren van de vele publicaties van Rijksarchivaris Rombout Nijssen, waarin hij dikwijls vertrekt van een concreet archiefstuk, om zo de Limburgse geschiedenis voor iedereen verstaanbaar en boeiend te beschrijven. Hij schonk ons deze kadasterkaart van Eisden 1849 waarmee we onze abonnees als bijlage bij deze nieuwjaarseditie mogen verrassen.

DENKEND AAN

THEO DELVOIE 1939-2020

Hij behoorde verschillende jaren tot onze groep medewerkers en gidsen van de Stichting Erfgoed Eisden en het Museum van de Mijnwerkerswoning.

Theo had ook een stevige band met het Limburgse mijnverleden. Hij was voor, tijdens en na de mijnsluitingen directeur van de Begeleidingsdienst Limburgse Mijnstreek en richtte met Paul Boutsen de VZW Koolmijn Winterslag op, de voorloper van het huidige C-Mine. Met die VZW werden de mijngebouwen, zoals ze er toen bij lagen na de sluiting tot leven gebracht, met een 'voorlopige' culturele uitbating. Hij stond met zijn medewerkers in voor de organisatie van de begeleiding, herscholing en werkverschaffing van de voormalige mijnwerkers.

In zijn bureel in de administratieve gebouwen van de koolmijn van Winterslag leerden wij hem kennen. Daar werd ook de eerste band gelegd tussen hem en werking van onze Stichting en ons Museum van de Mijnwerkerswoning. Theo beschikte over brede kennis gebaseerd op zijn universitaire opleiding en zijn grote belangstelling voor de bredere gebieden die de geschiedenis en de kunst hem boden. En dat hij toen al onze werking waardeerde bleek snel toen hij ons een reeks portretten van Citébewoners voor ons archief schonk. Hij volgde onze werking toen al een tijd zodat wij hem later niet moesten overtuigen om ons in onze werking te steunen. Hij werd in ons museum een gewaardeerde gids, die zijn weten en kennen over het Limburgse mijnverleden op een voor iedereen verstaanbare manier boeiend kon vertellen.

Hiervan konden zijn vrienden en o.m. zijn cursisten in De Bolster ook genieten. Tot zijn gezondheidstoestand hem in zijn activiteiten zou beperken, bleef hij een fijne medewerker in onze verenigingen.

Wij gedenken hem dan ook dankbaar.

PIERRE SCHOFFELN 1932-2020

In onze jeugd was Pierre Schoffelen al een leider. In het Jongenspatronaat en later in de Chiro, was deze jongen van de Nijverheidslaan erg actief in de Eisdense Cité.

Vader Joseph Schoffelen zag vrij vroeg dat zijn oudste zoon 'verder moest gaan leren.' En dus werd Pierre na zijn zevende studiejaar aan de Jongensschool van de Cité, leerling aan de Eisdense Rijkmiddelbare School. Voor de drie laatste jaren hoger middelbaar onderwijs moest hij naar het Atheneum van Maaseik. Van jongere Eisdenaren, die hun middelbare studies ook aan dit Atheneum verder zetten, hoorden we dat hij, als oudere student, die jonge nieuwelingen onder zijn hoede nam.

Na zijn geslaagde middelbare studies koos hij voor de moeilijke gang naar de Koninklijke Militaire School. Maar ook op dit universitaire niveau zou hij slagen, om dan aan een succesvolle officiersloopbaan te beginnen.

Hij bleef evenwel met Eisden en zijn jeugd verbonden. Hij trouwde met Lisette Savelkoul, dochter van het echtpaar Savelkoul-Theunissen, dat in die dagen het logementhuis van de koolmijn in de Oude Burelen beheerde. Haar overlijden in 1994 was een harde slag voor Pierre en zijn kinderen.

Toen hij als Korpsoverste van de 2G Leopardpantserenheid in het Duitse Troisdorf fungeerde, nodigde hij zijn Eisdense leeftijdsgenoten, de onderwijzers van de Jongensschool en ons als jongeren van de Cité, uit voor een bezoek. Zijn regiment beschikte toen over 49 Leopardtanks. Hij zorgde voor een geslaagde

Carte de Belgique
Réduction des plans cadastraux.

Commune d'Eysden

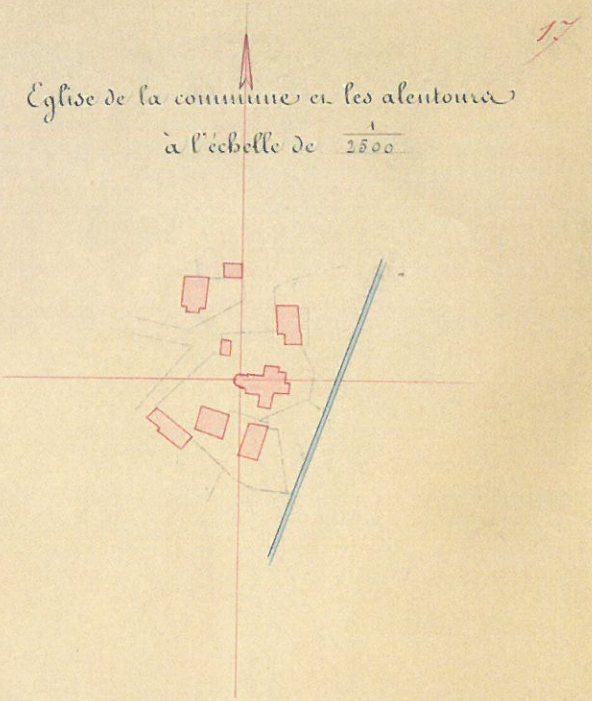
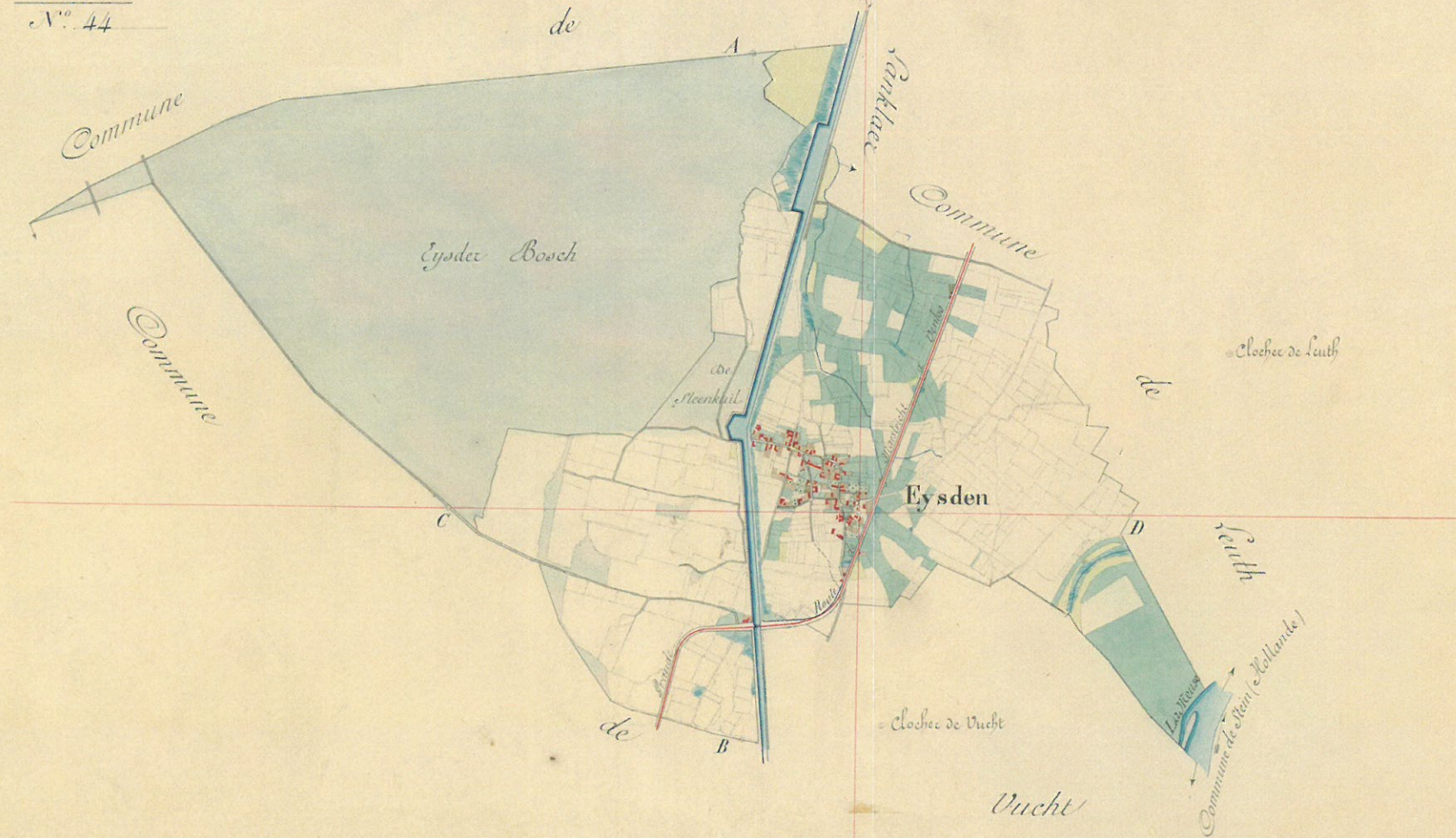
Province de Limbourg.

Arrondissement de Tongres

Canton de Meehelen

N°. 44

M.

N.

Vérification.

- AB = 0,17^m
- CD = 0,05^m
- MN = 0,40^m
- LP = 0,50^m

Rédit par M. Godtsceels
Desiné par M. Gilson
Ecritures par M. Van Laemel

Commencé le 20 Février 1849

Echelle de 1/20,000

Vu et vérifié le 22 Février 1849
Le chef de la section. *A. Othlet*